

עלון מספר 144 – מרץ 2026

1. משוב על חסידת אומות העולם, אלאונורה שיפוש
2. עדותה של אונגר אילונה (אוז'גורוד)
3. סיפורה של תמונה: הנעל של עמוס שטיינברג (מונקץ/ויז'ני ורצקי)
4. משידורי הרדיו: משפחת מרמלשטיין מקיבוץ העוגן (מונקץ)
5. חסידי אומות העולם בקרפטורוס (משפחת כץ: Uglya)
6. ישראלים ילידי קרפטורוס: רוזנבליט משה (יאסין)
7. משלנו: פרופ' ניסים יונית (נרסניצה/וילחוביץ)

האזכרה השנתית ב"יד ושם" תתקיים השנה ביום ראשון, כ"ג באייר תשפ"ו, ה-10.5.2026. פרטים יופיעו בעלון אפריל. שימרו את התאריך!

נספח לעלון: שאלון להעלאת הסיפור המשפחתי למערכת השיתופית של הארגון. זאת תהיה לפטורמה אחת, בה ניתן יהיה לראות את הסיפורים של יוצאי הקהילה שלנו וכן אפשרות ליצור קשרים, שעדיין לא מוכרים.

1. משוב על חסידת אומות העולם, אלאונורה שיפוש [עלון 138, ספטמבר 2025]

לפני מספר חודשים, בעקבות הכתבה על חסידת אומות העולם, קיבלתי מייל מרגש. אינני יודעת כיצד הגיעה הכתבה אל קרובת משפחתי של אלאונורה, אך אלה הדברים אביא את דבריה, כלשונם: "גברת רות פיקסלר היקרה,

שמי Sunčica Golubić, ואני כותבת לך כצאצאית ישירה של Eleonora Vera Lazarek, שנודעה מאוחר יותר בניו זילנד כ-Nora Sipos, שאת מעשי הגבורה שלה במהלך השואה תיעדת בקפידה רבה, שגם זכתה להכרה בשנת 1978 על ידי יד ושם כחסידת אומות העולם. נורה הייתה דודתו של סבי, Mirko Lazarek, ואחותה של סבתא רבתא שלי, Huberta Lazarek. היו לה חמש אחיות נוספות שחיו ב-Subotica וב-Sombor. הוריהן

היו Johan & Huberta Lazarek מ-Černovice. הם עברו ל-Sombor, ומאוחר יותר ל-Subotica. לאחר שקראתי את תיאורך המפורט על מאמצי ההצלה האמיצים שלה למען משפחת שטיינמן, אני נרגשת עמוקות מגבורתה ואנושיותה הבלתי מעורערת בתקופה כה מסוכנת. לפי המחקר שלך, היא מילאה תפקיד מרכזי בהצלת הרמן (צבי מאיר) ודורה שטיינמן ובנותיהם - יהודית (לימים אמו של הרב ברל לזר), רחל ואסתר - וכן תמכה בחברים אחרים במשפחת שטיינמן. מעשיה לא רק שמרו על חייהם, אלא הותירו אחריהם מורשת מתמשכת של אור, חמלה ואומץ מוסרי, שמהדהדת עד היום.

אודה מאוד אם תוכל לעזור לקדם קשר עם הצאצאים והניצולים שהושפעו ישירות ממעשיה של דודתי הגדולה, ובמיוחד: הרב ברל לזר: נורה הצילה את אמו ואת אחיותיה, את הוריהם, הרמן ודורה - ובני משפחה אחרים. אני חושבת שהם היו קשורים, דרך המנסרה של שלמה-דב ואספקת העץ בדברצן ובאזור תת-קרפטיה, נרסניצה, מכיוון שנורה ובעלה ייצרו רהיטים ונגרות עץ.

אסתר שטיינמן - מכיוון שדודה רבתא נשאה אותה מדברצן למקום מבטחים בביתה בבודפשט. רחל ויהודית שטיינמן - מכיוון שהיא העבירה את שתיהן לסובוטיקה, שם הסתתרו וניצלו בזכות מאמציה. ד"ר מיכאל זילבר מהמחלקה להיסטוריה של העם היהודי באוניברסיטת ירושלים.

תקוותי היא ללמוד מזיכרונותיהם כיצד אומץ ליבה ואנושיותה של אלאונורה עיצבו את חייהם, ואת חיי משפחותיהם, בתקופות כה לא אנושיות, ולהבין את ההשפעה המתמשכת של מעשיה על הקהילה היהודית.

צירפתי תמונה של נורה Lazarek משנת 1976, במהלך ביקורה בסובוטיקה, כדי לראות את אחותה ומשפחתה. אמי, Ksenija Lazarek, שעדיין מתגוררת בסובוטיקה, גם בתמונה. בנוסף, אחותה הצעירה של נורה, Lota,

נמצאת בתמונה. קשר זה מדגיש את שורשי המשפחה העמוקים והקשרים המתמשכים שנורה שמרה עליהם עם מולדתה גם לאחר שהיגרה לניו פלימות', ניו זילנד. לבסוף, מכיוון שלנורה היו קשרים עמוקים עם משפחת שטיינמן - הן במהלך המלחמה והן לאחר הגירתה לניו זילנד, בזמן שהתיישבו בניו יורק - אהיה אסירת תודה במיוחד אם אוכל להתחבר אליהם ולחוש, ממקור ראשון, את השפעת אומץ ליבה, חמלתה ואנושיותה שהותירו על חייהם.

כל סיוע שתוכלו לספק בחיבור שלי עם בני משפחה אלה, או אחרים, שיכולים לחלוק את זיכרונותיהם ממקור ראשון מהשפעתה של נורה יתקבל בברכה. יהיה לי כבוד לעזור לשמר ולשתף את סיפור אומץ ליבה ואנושיותה יוצאי הדופן. תודה רבה על זמנכם, נדיבותכם ומסירותכם לתיעוד חייהם ומורשתם של חסידי אומות העולם. בברכה חמה,
Suncica Golubić"

באמצע: חסידת אומות העולם, אלאונורה (נורה) שיפוש. משמאל: Lota, אחותה של נורה; מימין, קסניה, אימא של Suncica Golubić

"אני גרה בזאדאר, קרואטיה, עם משפחתי. כידוע לך, גם אזור הבלקן שלנו עבר מלחמה בשנות ה-90, שגרמה להגירות רבות ולפרידת משפחות."

כששאלתי כיצד הגיעה אלי, אלה היו דבריה: "אני חוקרת ברציפות מאז 2019 את מורשתה של אלאונורה, לפעמים בצורה אינטנסיבית יותר. לאחר שאמי, Ksenija Lazarek, ביקרה אותי והזכירה לי את הקשר

Also see BIS DN2B

Taranaki has own 'Wallenberg'

Mrs Eleonora Spies photographed in 1979... saved many Hungarian Jews during the Holocaust.

A Taranaki woman saved many Hungarian Jews from imminent death by the Nazis in World War II. Mrs Eleonora Spies, now Plymouth, saved her life as she saw Jews, as did Swedish Raoul Wallenberg in Hungary in his famous character account this week. Mrs Spies was a successful businesswoman in Hungary, where in Szabolcs the nation's third-largest city she owned four movie theatres, a transport firm, a textile firm, was a city councillor and the wife of Director of Low Voltage Works. Later in Budapest she owned a Under firm and through her work was able to help many Jews out of Hungary, becoming known for her liberal and humanist outlook. On a business visit to a Jewish man in the Carpathian Mountains, she learnt he and his family were hiding in a dug-out cave. She took money to them on occasions so they could buy food. A man who lived in Budapest came to her one day and asked if she would accompany his wife and three children by train to Budapest, from their home-town some distance away which had become a ghetto. At that time anyone caught helping a Jew was liable to be deported to Siberia.

The husband Zsi Zsi, who now lives in New York, wrote in a letter to the Israeli Government a few years ago, that Mrs Spies agreed without hesitation. Recounting one episode of the dangerous journey, Mr Zsi wrote: "The examination" of the passengers of the West Budapest Station was most severe, with every passenger being examined. In her good German, Mrs Spies asked a German officer who stood guard to help her, explaining the children had been crying. "The officer took one girl in his arms and made way for them through the place where the passenger scrutiny was being done. "Mrs Spies then, to protect my family, took my wife and children into her small apartment and spread the rumour that this was a Yugoslav woman whose husband was in the army, and who was willing to work for her as a maid. "The wonderful woman not only saved my family but also my sister-in-law, and her son, and two of my nephews. "One man came to her during the night while a Gestapo soldier waited outside. She gave him thousands of 'pence' with which he bribed the Germans.

This man now lives in New York. "She hid another woman in her house, after Nazis had surrounded that woman's house. "Mr Zsi's letter was signed by 12 others who Mrs Spies saved. Mrs Spies, who had no children, was widowed in 1948. In 1955 she and Louis Spies fled from Hungary to Austria where they remained in Vienna, to Germany and eventually by ship to New Zealand. As displaced persons in Austria they had been accepted as members of the International Refugee Organisation and were assisted with their passage to New Zealand. But they had to smuggle themselves out of Vienna to Salzburg. Mr Spies was a master craftsman of fine furniture including replicas of Jacobean and French Baroque styles. He owned a factory employing 80 craftsmen in Szabolcs. But he says he fled that city when Yugoslavia moved in because under communist rule he would have been considered an exploiter of workers, and a class enemy.

After six weeks in an army camp at Pabianitz the couple moved to New Plymouth. Mrs Spies (85) now lives in Chesham Hospital following a severe stroke last August. In 1979 Eleonora Spies was awarded the Israeli medal for her role in the "Righteous of the World". In 1972 she was awarded the New Zealand Red Cross Society medal for outstanding service. At that time it was only the third ever awarded here. The certificate with the award says she has been an active Red Cross member since 1914 as a schoolgirl in Hungary making bandages. She spoke six languages and from 1916 until the end of World War I was connected with prisoners of war, mainly Russians and Italians. She also helped with the welfare of War orphans. During World War II she was interned for a time and in 1944 during the occupation of Budapest used her own funds to buy and bring train loads of food for children in hospital there. In New Plymouth she was very involved with the Red Cross, being assistant treasurer for 16 years before she was appointed treasurer from 1961-64.

משה, מויש'לה והמים

לראשונה התוודעתי למוי'ש'לה כשנאלצנו לתפוס את מקומותינו העלובים באושוויץ על גבי דרגשי עץ בני שלוש קומות.

אמו של מוי'ש'לה הגיעה לקומה השלישית, מאחר והסדרנים האיצו בנו, וכל אחד השתדל להשחיל עצמו למקומו, וכך גם האימא שמוי'ש'לה היה ברחמה.

תנועותיה היו כבדות בגלל הריונה, ומכה שקיבלה בבטנה הכאיבה לה עד כדי זעקה שמשכה את תשומת ליבם של כולם. כך התברר לנו כי היא בחודש השלישי, רביעי להריונה, בשל כך זכתה להתחשבותנו וקיבלה מקום בקומה התחתונה.

היא דברה גרמנית שותפת היא הייתה יפה וחכמה, מעולם לא ראיתי זוג עיניים המפיקות חום כשלה, אכזריות הגורל אפשרה לה להמשיך בהריונה עד לידת התינוק.

הלידה ערכה כיום וחצי, ומפקד האס אס התעצבן כי היה עליו לדווח על המקרה, מסיבה כל שהיא הוא לא עשה זאת, לכן רצה שהעניין יסתיים מהר ככל האפשר.

מוי'ש'לה יצא לאור העולם, הוא היה תינוק יפה ובריא. מיד העבירוהו לביתן הרחצה של אסירות המחנה, שם המתין לו מפקד האס אס אשר לקח את התינוק שם ראש תחת מי הברז הזורמים ואמר: "נו מוי'ש'לה, כאן תשוט על המים" והטביע את הפעוט המסכן. לאחר מכן חיילת האס אס לקחה את התינוק ושמה אותו בקופסת קרטון, כיסתה אותו ובעיניים דומעות הראתה אותו לאמו המיוסרת וההמומה שהביטה במבט מאובן על בנה הנרצח.

זמן לא רב אחר כך הסתיימה המלחמה, האס ואני חזרנו לעירנו אונגוור, גם אבי התינוק שרד, והורי הפעוט התאחדו מחדש. האימא ילדה שוב ילד יפיפה אותו היא גידלה באושר. לאחר זמן מה האם נעזבה על ידי בעלה.

כעבור זמן רב נודע לאם מקום הימצאו של רוצח בנה הבכור, נודע לה גם לאן עליה לפנות כדי לתבוע אותו על מעשיו. קיום המשפט עורר גלים ברחבי גרמניה, אך מאחר שלא מצאו עדים שראו את המעשה לא זכתה במשפט. עברו שנים רבות, אני ידעתי על המקרה האכזרי שהתרחש במחנה, אולם לא ידעתי מי היה נוכח מלבד קצין האס אס בביתן הרחצה. היחידה שחשבו שהייתה נוכחת במקום בשעת הרצח טענה שלא הייתה שם.

כעבור כמה שנים הזדמן לי לבקר בברוקלין שבניו יורק, שם נפגשתי עם חברותי מעיר מולדתי עימן שרדתי את זוועות המחנות. באחת הפגישות סיפרה לי יולי, אחת מחברותי, כי רחצה עצמה באותו ביתן הרחצה בזמן שקצין האס אס הטביע למוות את התינוק ואסר עליה לצאת מהביתן, כך הייתה עדה לזימת הקצין ושמעה את דבריו לפעוט רגעים ספורים לפני שנטל את חייו.

בקיפאון שמעתי את תעלולי הגורל המשונים שלא בהשמתה, היא לא ידעה מהמשפט כי הייתה בקצה אחר של העולם, באמריקה. את הקשר עם האימא איבדתי, יותר מאוחר נודע לי שהמסכנה הגיע למוסד סיעודי כל שהוא.

שוב התערב הגורל, ובעיתון התפרסמה מודעה על מפגש יוצאי אונגוור, הגעתי למפגש ולפתע מבין ההמון נתקלתי במבט מקרין חום כשל האימא מאושוויץ, אך הפעם החום קרן מעיניו של גבר נאה. ניגשתי אליו ושאלתי: "מי אתה?", הגבר השיב לשאלתי ואני שאלתי: "האם אתה בנה של רוג'י?", המשכתי לשאול לשלומה והוא השיב לי כי בעוד מספר ימים ימלאו 30 יום למותה.

איחרת עם מציאת העד. הרוצח יישאר ללא עונש ראוי. לא הצלחתי לנקום את מותו של מוי'ש'לה המסכן, ומותם האכזרי והמיוסר של ילדי השואה שמתו מות קדושים.

כך נוצר הקשר בין משה מוי'ש'לה והמים. לאחד המים נתנו את החיים בדרך נס, ולשני מוות טרגי.

נדרתי נדר לכתוב על הסיפור הטרגי הזה ולפרסמו ברבים, וכך להנציח את מוי'ש'לה שלא זכה לחיים.

3. סיפורה של תמונה: הנעל של עמוס שטיינברג (מונקץ' / ויז'ני ורצקי)

בעלון 74 מאוגוסט 2020 הבאתי כתבה מרתקת, שכותרתה הייתה: מן העיתונות: תגלית בנעל של הילד שנרצח באושוויץ / איתמר אייכנר, Ynet 21.7.2020 – יהדות. תמצית מהכתבה: "תגלית היסטורית בתוך נעל של ילד יהודי שנרצח באושוויץ: שלושה מסמכים הוחבאו – והתגלו במקרה במהלך עבודות שימור של תערוכת הקבע במוזיאון של מחנה ההשמדה. עבודות השימור נעשו על הנעל שהייתה שייכת לילד יהודי, רק בן שש, קורבן של מחנה ההשמדה הנאצי אושוויץ, והוצגה באחת מתערוכות הקבע במוזיאון המחנה. באחד המסמכים נכתב שמו הפרטי ושם משפחתו של הילד, פרטים על הטרנספורט שבו הגיע ומספר הרישום שלו: עמוס שטיינברג, נולד ב-26 ביוני 1938. שני המסמכים האחרים היו שייכים ליהודים שהתגוררו במונקאץ' ובבודפשט.

בהודעה שפרסם מוזיאון אושוויץ נכתב כי הילד עמוס חי בפראג. ב-10 באוגוסט 1942 הוא נכלא עם הוריו, לדודיג ואידה, בגטו טרזינשטט שליד פראג - ומשם גורשה המשפחה לאושוויץ. "מהמסמך ששרד עולה כי האימא והבן גורשו באותו טרנספורט, ב-4 באוקטובר 1944 - ושניהם ככל הנראה נרצחו בתאי הגזים אחרי הסלקציה", אומרת חנה קוביק ממוזיאון אושוויץ. "אנו מניחים שהאימא הייתה זו שהחביאה את המסמכים בתוך הנעל... בעקבות הפרסום ב-ynet על גילוי המסמכים בנעל מאושוויץ: הפרופ' אביגדור שנאן ואחותו לאה שמיר שנאן נדהמו לראות כי מדובר בנעל של אחיהם, עמוס שטיינברג, שהוא ואמו ניספו במחנה ההשמדה. "מעתה והלאה, בכל י"ז בתשרי, אדליק נר זיכרון ואומר קדיש לעילוי נשמתו", אמר פרופ' שנאן. "בשבילנו זו סגירת מעגל", מספרת לאה שמיר שנאן. "כשראיתי את הכתבה, פתאום אני רואה את השם עמוס שטיינברג. חשבתי בהתחלה שאני לא רואה טוב. אי אפשר לתאר מה שעבר עליי כשראיתי את הצילום של הנעל של עמוס, שהוא אחי למחצה, שנרצח באושוויץ עם אמר".

קישור לכתבה: <https://www.ynet.co.il/judaism/article/HyPTXoEgD>

הכתבה עלתה לא מזמן שוב בתקשורת וחשבתי שיהיה ראוי לאתר את פרופ' אביגדור שנאן, שהוא פרופסור אמריטוס בחוג לספרות עברית, באוניברסיטה העברית בירושלים. אביגדור נולד ב-1946 בפראג, לאביו, לדודיג/יהודה שטיינברג ולאימו, חנה. גם אחותו, לאה, נולדה בפראג. המשפחה עלתה ארצה ב-1949.

שלושת המסמכים

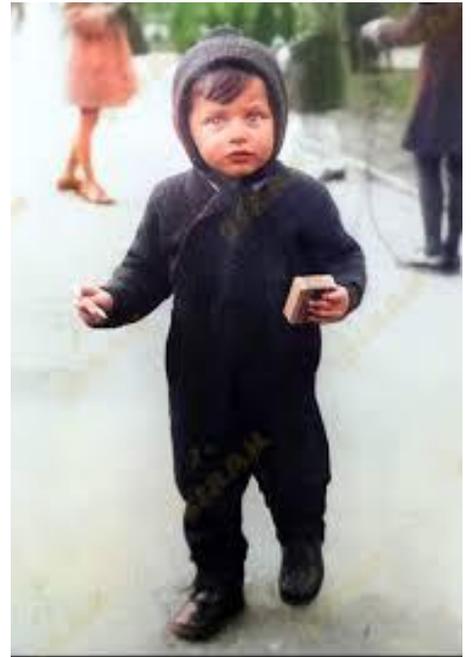
נעל בן השש, בה הוטמנו המסמכים

הנעל והמסמכים בתוכה

גילוי הנעל הוביל למציאת מזוודתו של אביו של עמוס, שטיינברג לודוויג S.L.

עמוס שטיינברג

יהודה לודוויג שטיינברג, לימים שנאן, עם אשתו הראשונה, אידה, אימא של עמוס

עמוס והוריו

בשנת 1942 נשלחו עמוס ומשפחתו למחנה טרזין בצ'כיה. לאחר שנתיים, בשנת 1944, הם נשלחו למחנה ההשמדה אושוויץ. עמוס ואימו, אידה, נשלחו לתאי הגזים ונרצחו מיד; יהודה נשלח למחנה עבודה באושוויץ, מחנה שיצר חומרי לחימה.

לאחר המלחמה התחתן יהודה שנאן עם חנה, לבית פֶּנְטָה. נולדו להם שני ילדים: אביגדור ולאה. יהודה היה מורה, מנהל וחזן. הוא נפטר בשנת 1985.

No. 0522/46		בגברית	
1 שם המשפחה		שם אביו	
2 שם פרטי		שם אביו	
3 שם נכדו או שם משפחה		שם אביו	
4 שם האב		שם האב	
5 שם האם		שם האם	
6 סמל משפחה		שם משפחה	
7 תאריך הלידה		שם האב	
8 מקום וארץ הלידה		שם האב	
9 השתייכות לקהילה/ת		שם האב	
10 בארץ		שם האב	
11 התחייבות בשנת 1939		שם האב	
12 המקצוע		שם האב	
13 המעום והמקום של מותו/ה		שם האב	
14 נסיבות המות		שם האב	
15 שם-התעוד		שם האב	
16 שם משפחה לפני הנשואין		שם האב	
17 שנות הולדת		שם האב	
18 המעום והמקום שנספח		שם האב	
19 המעום והמקום של מותו/ה		שם האב	
20 הכתובת האחרונה הידועה של הנרשם		שם האב	
21 כתיבת ידועות מוקדם המלחמה		שם האב	
אני מודיע/ת מודיע/ת		שם האב	
קדנ"ה/מס'ה		שם האב	
מסמכים/ה בוח כתיבת שכתובי כאן על פרטיה הוא נכונה ואמיתית, לפי מיטב ידיעתי והכרתי.		שם האב	
אני מבקש/ת להנתיק לניל אורחות זכרון כספים מדינת ישראל.		שם האב	
מקום ותאריך כתיבת הדף		שם האב	
חתימת הנרשם		שם האב	

דף עד שמילא יהודה שטיינברג, לזכר אשתו הראשונה ובנו עמוס. אשתו: אידל, ילידת 1913, לבית שטיין - ממונק'.

קישור לעדות של לאה שמיר שנאן, אחותו למחצה של עמוס. הסיפור מופיע החל מהדקה ה-39.

<https://www.youtube.com/watch?v=nbRq29YdCyo>

בעדות מספרת לאה שיהודה, אביה, למד בסמינר למורים במונק'. גם אידה הייתה דוברת עברית - אולי למדה בגימנסיה העברית במונק'. הם כתבו זה לזה מכתבים בעברית.

בעקבות מציאת קברם של יהודה שנאן (שטיינברג) ואשתו חנה, בו רשום שמו המלא [יהודה לייביש], יכולתי לדעת את שם אביו של יהודה.

בבירור באתר "יד ושם" מצאתי את דף העדות שמילא יהודה לזכר אביו: יואל צבי יליד 1886, וישני וואַראצקי [בהונגריה: Alsoverrecke באוקראינית: Nyzhni Vorota מחוז וולובץ [Volovec] סוחר נהרג באושוויץ במאי 1944 אשתו: גיטל, לבית רוט [אשתו השנייה של יואל-צבי] ילדיו: בילה - הינדה, בת 12 חיה - רבקה, בת 11 ישעיהו, בן 8

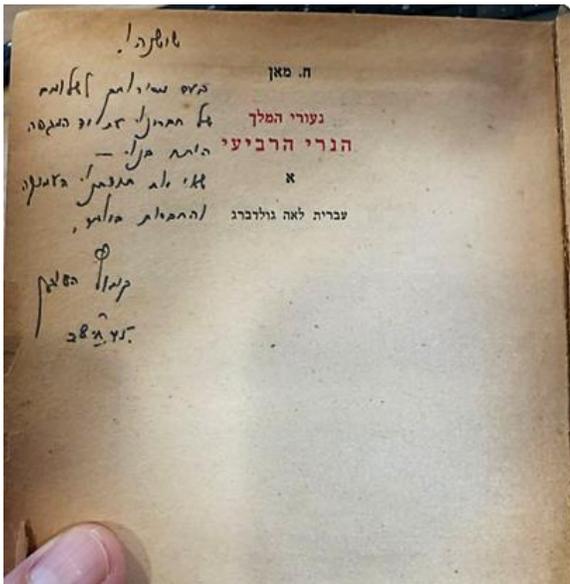
No. 0522/9		בגברית	
1 שם המשפחה		שם אביו	
2 שם פרטי		שם אביו	
3 שם נכדו או שם משפחה		שם אביו	
4 שם האב		שם האב	
5 שם האם		שם האב	
6 סמל משפחה		שם משפחה	
7 תאריך הלידה		שם האב	
8 מקום וארץ הלידה		שם האב	
9 השתייכות לקהילה/ת		שם האב	
10 בארץ		שם האב	
11 התחייבות בשנת 1939		שם האב	
12 המקצוע		שם האב	
13 המעום והמקום של מותו/ה		שם האב	
14 נסיבות המות		שם האב	
15 שם האשה		שם האב	
16 שם משפחה לפני הנשואין		שם האב	
17 שנות הולדת		שם האב	
18 המעום והמקום שנספח		שם האב	
19 המעום והמקום של מותו/ה		שם האב	
20 הכתובת האחרונה הידועה של הנרשם		שם האב	
21 כתיבת ידועות מוקדם המלחמה		שם האב	
אני מודיע/ת מודיע/ת		שם האב	
קדנ"ה/מס'ה		שם האב	
מסמכים/ה בוח כתיבת שכתובי כאן על פרטיה הוא נכונה ואמיתית, לפי מיטב ידיעתי והכרתי.		שם האב	
אני מבקש/ת להנתיק לניל אורחות זכרון כספים מדינת ישראל.		שם האב	
מקום ותאריך כתיבת הדף		שם האב	
חתימת הנרשם		שם האב	

4. משידורי הרדיו: משפחת מרמלשטיין מקיבוץ העוגן (מונקץ')

ב- 3 בספטמבר 2025 שודר ברשת ב' ריאיון עם עופרה יהב (זכאי), בתו של חיים זכאי [עליו כתבתי בעלון 127 מאוקטובר 2024], שהיה יליד מונקץ' וממייסדי קיבוץ העוגן. עופרה, שנולדה וגדלה בקיבוץ העוגן, סיפרה על הקמת הקיבוץ בשנת 1939 על ידי מעפילים, שבאו ממונקץ', חלקם בוגרי הגימנסיה, וביניהם הוריה. בריאיון דיברו גם על הבן הראשון של הקיבוץ, אורי שחם מרמלשטיין, החי כיום בשער הגולן, שגם הוריו הגיעו ממונקץ'. לאימו של אורי קראו שושנה, שהייתה נשואה למשה מרמלשטיין. הם עלו ארצה באונייה "הילדה". [על אותה אונייה עלו עוד ילידי קרפטורוס, אחד מהם, ביסטריצר שמואל נפל במלחמת השחרור; חיים דוידוביץ – עליו כתבתי בעלון דצמבר האחרון - ועוד]. האנגלים העבירו אותם למחנה עתלית. את שושנה שיחררו בגלל הריונה וכך היא הגיעה לקיבוצה, העוגן. מכיוון שבתקופה זו לא הייתה פרנסה מספקת, הקיבוץ אסר על הבאת ילדים לעולם - אבל אצל שושנה זה היה מאוחר מדי... כך נולד אורי, הבן הראשון של קיבוץ העוגן, בלי חברת ילדים. בשנת 1945 נאלצו שושנה, בעלה והבן אורי לעזוב את קיבוץ העוגן והם עברו לקיבוץ שער הגולן. כמתנת פרידה קיבלה שושנה את הספר, בו מודים לה על הטיפול בחולי טיפוס. וכאן נכנס לתמונה העיתונאי רועי שרון. הוא הוסיף פרטים לסיפור המיוחד הזה וכתב על כך באתר הפייסבוק שלו בנובמבר 2025. קישור לאתר הפייסבוק של רועי שרון:

https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=10164263832382577&id=737972576&rdid=F2ESp76SdOin7p30

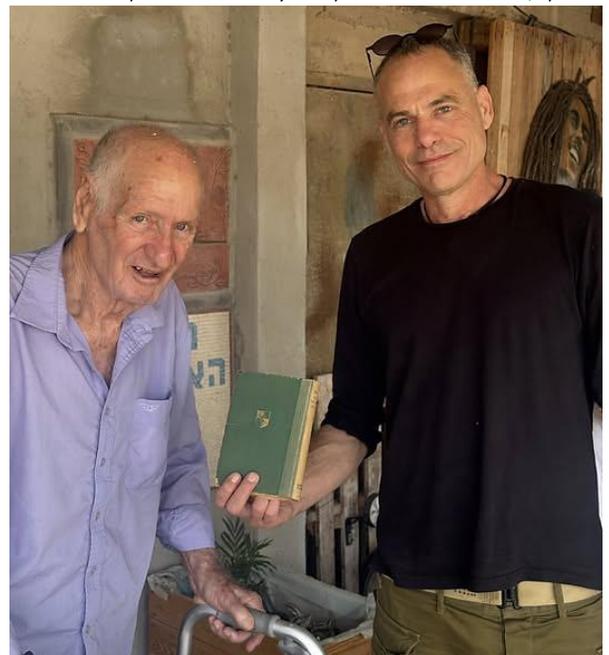
אורי שחם [בן 85.5] ורועי שרון

אביטל זינגר, אחותה של עופרה יהב, כתבה לי: "אימא של העיתונאי רועי שרון מצאה ספרים מתגלגלים ברחובות ירושלים. ספר אחד לכד את עינה בגלל ההקדשה שבו ובשידור בערוץ 11 הוא שאל מי היא שושנה. אחותי [עופרה] סיפרה את הסיפור המלא ברשת ב'"

יצרתי קשר עם עפרית שחם, בתו של אורי. החודש, מרץ 2026, הוא יהיה בן 86 [יליד 1940] – ולכן אנו מעלים תיעוד זה החודש. נאחל לאורי הרבה בריאות בחיק משפחתו! עפרית הוסיפה תמונות מרגשות של משפחת מרמלשטיין – ועל כך תודותיי.

אעלה רק את המידע המשלים:
"לפני שעזבו את קיבוץ העוגן, שושנה קיבלה מתנה - הספר "נעורי המלך הנרי הרביעי", עם ההקדשה, שנכתבה בנובמבר 1945: "שושנה, בעד מסירותך לשלומם של חברינו, עת יד המגפה הייתה בנו. שאי את תודתנו העמוקה והחברות, קיבוץ העוגן, 28.11.45". באותה שנה פרצה מגפת טיפוס בקיבוץ, ככל הנראה על זה ההקדשה.

מפה לשם, הספר התגלגל ומצא את דרכו לירושלים, עד שלפני כמה חודשים נמצא על ידי אימא שלי, עדי שרון היקרה, בספריית רחוב. [אימא] העבירה לי את הממצא ההיסטורי, הקראנו, אסף ליברמן ואנוכי, את ההקדשה ב"כאן" רשת ב', ושאלנו מי מכיר את שושנה... הספר הוחזר הבוקר לבעליו החוקי, אורי שחם מקיבוץ שער הגולן."

אורי, התינוק הראשון של
קיבוץ העוגן, יליד 1940,
שגדל עד שנת 1945 ללא
חברת ילדים ונאלץ לעבור
עם הוריו לקיבוץ שער
הגולן

אורי בבגרותו
במוסד החינוכי
בו למד

משפחת מרמלשטיין בהרכב מלא, אורי במרכז

שושנה ומשה מרמלשטיין –
בצעירותם ובבגרותם

5. חסידי אומות העולם: כץ – הורים, סבתא ותשעה ילדים – איגלה (Uglya)

איוון ואנה נמש [Ivan and Anna Nemes] היו חקלאים והורים לשני פעוטות בכפר (Uglya).

איוון היה יליד 1910 ואנה – ילידת 1921.

איוון ומאיר כץ עבדו יחד כחוטבי עצים באזור המקומי.

בנובמבר 1938, במסגרת הסכם וינה הראשון, שהיה תוצאה של הסכם מינכן, אבדו להונגריה דרום סלובקיה והאזור שבו חיו בני הזוג נמש.

בקיץ 1941, לאחר שיהודים באזור, בעיקר אזרחים יהודים שאינם הונגרים - גורשו לקמיניץ פודולסק), הצליחו מאיר כץ ומשפחתו לחזור הביתה. רוב המגורשים נרצחו שם בסוף אוגוסט. בעזרתו של איוון, בני הזוג כץ בנו חפירה ביער - כמקום להסתתר בו, אם יהיה צורך בכך.

באביב 1944, האזור הוצף על ידי הגרמנים והונהגה מדיניות אנטישמית של הנאצים. משפחת כץ, שהורכבה משני הורים, תשעה ילדים וסבתא מבוגרת, כמו שאר המשפחות היהודיות בכפר, חיפשה דרכים להימלט מהגירוש, ולכן עברו למחבוא, אותו הכינו. איוון סיפק להם מזון מדי שבוע, ובזכותו שרדו שנים-עשר הניצולים ביער כשנה וחצי.

באחד הימים עזבו שניים מילדי כץ את החפירה וירדו למעיין, שם נקלעו, לרוע המזל, להתגלות על ידי רועה צאן. הילדים ברחו וקיוו שהרועה לא יאמר דבר, אבל שמועות כבר נפוצו בקרב תושבי איגלה שיש יהודים מסתתרים ביער. כשנודע לאיוון על השמועות, הוא הזהיר מיד את בני משפחת כץ. הם עזבו מיד ומצאו מקום חדש להתחבא בו, עמוק יותר ביער. למחרת שמעו יריות באזור החפירה. הפעם הם נאלצו להסתתר במסתור מאולתר, שלא הוכן כראוי. תוך מספר שבועות תושבים מקומיים שוב גילו את מקום הימצאם. למרבה המזל, החזית כבר הגיעה לפאתי הכפר, והמשפחה שוחררה זמן קצר לאחר מכן.

הם הגיעו לבודפשט בעקבות הצבא הסובייטי, ובשנת 1948 עלו ארצה.

ב-18 במרץ 2001 הכיר "יד ושם" באיוון ובאנה נמש כחסידי אומות העולם. הטקס נערך בקיב.

מכיוון שבאתר "יד ושם" היה מצוין שמאיר יליד 1928 – הבנתי שהוא אחד הבנים שניצלו.

באתר MyHeritage מצאתי תיעוד של ההורים וחלק מהאחים. שנות הלידה תועדו מהאתר ומהספר של צעירת הילדים [ראו בהמשך].

מאיר כץ, 1928-2002

פרידה לנדאו, 1925-

מלכה יעקובי, 1922-1981

הלנה כץ, 1920-1984

טובה הירש, 1929-1985 חווה שטרן, 1933-1975 יצחק כץ 1934-1991 בני כץ, 1937 סוניה-שרה, 1938-2021

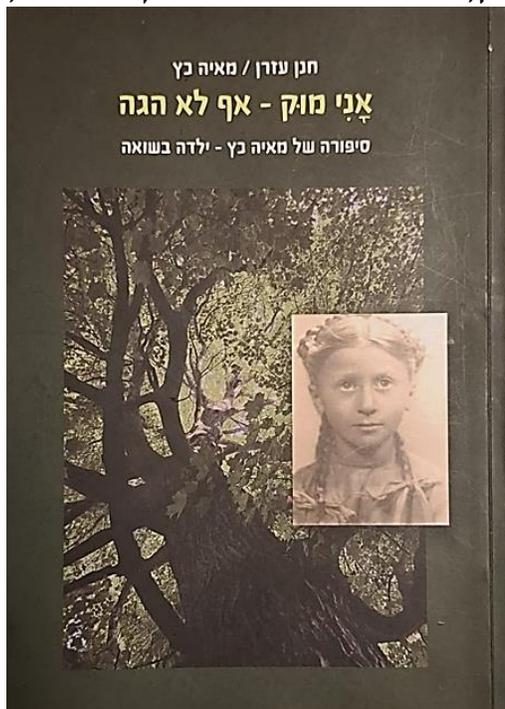
להורים קראו משה-יהודה
1894 - 1957
ורחל (לבית מרקוביץ'),
1896 - 1976.
שניהם קבורים בעכו.

ניסיתי לברר גם את שם
הסבתא ומדובר בסבתא מצד
האבא משה כץ, כיוון שלגביה
הופיע באתר המשפחה המידע הבא: **חנה שיינדל כץ**, לידה: 12 ביוני
1866, צ'כיה, פטירה בגיל 97 - 21 בדצמ' 1963.

חזוק לסיפור זה מצאתי ב"ספר מארמארוש", עמ' 274: "לציון מיוחד ראוי פרשת הצלתה של משפחת כ"ץ. שיינדל כ"ץ, אישה בת 88, בנה יהודה משה ומשפחתו, שמנתה עשר נפשות [11 נפשות], חמש בנות [היו שש בנות] ושלושה בנים. הם בנו לעצמם בונקר משוכלל, מצויד מזון וסידורים סניטריים ובו בילו את כל חודשי השואה, עד לכיבוש המקום על ידי הצבא האדום. כל המשפחה עלתה ארצה (שיינדל הייתה בת 90 בעלותה ארצה) והתיישבה בעכו."
על מעמדו של משה כץ, האבא, כתוב באותו המקור, עמ' 273: "במועצת הכפרים היו בדרך כלל שני יהודים. בשנים האחרונות היו חברים בה משה כ"ץ ואברהם מרקוביטש."

בדרך מעניינת הצלחתי לאתר את חווה בן יפת – שטרן, נכדתה של חווה לבית כץ, אשר נישאה לשמואל שטרן. חווה שטרן נפטרה בשנת 1975, בת 43 בלבד. חווה הנכדה, הנקראת על שמה, השאילה לי את ספרה של האחות הנוספת. זאת היא סוניה, לימים שרה – ולימים מאיה כץ, שתיעדה את ילדותה הקשה בספר, שכתב העיתונאי חנן עזרן. בתמונה שעל כריכת הספר היא ילדה כבת 6, שכן נולדה בשנת 1938.

הספר הוסיף מידע רב על המשפחה על עוצמת רוחו של האבא, אשר הציל את משפחתו גם בשנת 1941, בגירוש לאזור קמיניץ פודולסק, וגם בתקופת השואה, בבונקר שהכין לבני משפחתו...

שמו המיוחד של הספר הוא "אותו ביטוי, שבו השתמשו כלפי מאיה בניסיונות להשתיקה בכל פעם שהתעורר חשש כי הנה האוקראינים, או הגרמנים, עומדים לחשוף את מקום המסתור של המשפחה." כך העידה מאיה: "זיכרון אחד אינו מרפה ממני. הקריאה: אני מוק! אף לא הגה! מכסים את פי ביד קפוצה ומבקשים לשמור על שקט. אף לא הגה. כי בחוץ הז'נדרמים ההונגרים. האוקראינים. הגרמנים. ואני נחנקת. כף היד עוטה על פי ומונעת ממני אפילו לגנוח. אחר כך אחיותיי מחבקות אותי. מנסות להקל עלי."

בהקדשה לספר כותבת מאיה: "הספר הזה מוקדש לאבא, משה כץ, אבי משפחתנו, שהעניק לנו חיים וחילץ אותנו מהימים השחורים של השואה. כמו כן, לכל אותם ילדים בשואה, שיכלו לגדול ולחיות בינינו, אך הפכו לזיכרונות."

*כתבה על מאיה הופיעה ב-18.1.2026 באתר "ילדים בשואה".

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=26697319173201622&set=g.393502692050445>

בפתח הספר תיעדה מאיה את בני משפחתה:
"מאיר כץ – סבא. עזב את בית המשפחה שבעיר איגלאו ב-1919 ויצא לארצות הברית. תמך וסייע למשפחה בתלאותיה.
שיינדל'ה כץ – סבתא. הגיעה לאיגלאו מווינה לאחר מות הוריה. נישאה למאיר, אך סירבה לצאת עימו לארצות הברית מחשש שהילדים יתבוללו שם.
משה כץ – אבא. ניהל את עסקיו ביד רמה ובהצלחה רבה והציל את המשפחה בשואה. אסף את כולם בנחישות ובכושר מנהיגות אחרי המלחמה והעלה אותם לארץ ישראל.
רחל – אימא. בת לרב מרקוביץ. נישאה למשה באהבה רבה, חרף התנגדות הוריה החרדים לחתן, שלא היה מספיק חרדי לטעמם.
הלנה – המכונה הנצ'י, מופנמת, יד ימינה של אימא.
מלכה – מתוחכמת, ניחנה ביכולת עשייה ופעלה בכל דרך להתקרב לציונות, שהחלה להתגבש בעיירה.
פרידה – אהבה אסתטיקה ויופי ונחשבה בעינינו למפונקת מאוד.
מאיר – נחשב ל"נסיד" בשל היותו הבחור הראשון במשפחה.
טובה – גיטל, כונתה בפנינו גיזי. צנועה וטובת לב כשמה.
חוה – בלטה באינטליגנציה שלה ונתפסה בעינינו כבעלת יכולת רבה בחשיבה ובהבנת מצבנו.
יצחק – שובב, מלא בנתינה ובאהבה לסובבים אותו.
בני – ילד של ספר, מופנם, אך הצטיין גם בעבודות יד.

שרה – מאיה. אנוכי. התינוקת האחרונה של המשפחה. צוענייה..."
שרה שינתה את שמה למאיה כיוון שיום לידתה נרשם ב-1 במאי 1938,

למרות שזה לא היה יום הולדתה המדויק. "במשפחה קראו לי סוניה. ואחר כך שרה, שורל'ה."

האחים יצחק, שרה, בני וחוה

הסבתא חנה שיינדל'ה כץ

התמונות מתוך ספרה של שרה - מאיה

מאיה הייתה בת 3 בגירוש מהבית בשנת 1941 - ובת 6 בהישרדות בבונקר בשנת 1944. הספר כתוב מזווית הראייה שלה כילדה בשואה.

האבא משה היה סוחר עצים אמיד, בעל מנסרת עץ בעיירה, שהעסיק רבים מבני העיירה בכריתת עצים ובמנסרה. את העצים השיטו ביובלי הנהר. הילדים נולדו בהפרשי זמן כל שנה וחצי, כך שברור שהתיעוד ליד תמונותיהם לא תמיד מדויק. הסבא מאיר היה אלמן עם 3 ילדים, וכשיצא לארה"ב הצטרפו אליו בניו מהנישואין הראשונים. תמיכתו הכספית במשפחה שנותרה באיגלה איפשרה למשה להציל את בני משפחתו מהשמדה.

בשנת 1941 גורשה המשפחה בגלל שלא היו לה מסמכים, המעידים על אזרחות הונגרית. גירוש זה הוחל על יישובים רבים בכל קרפטורוס. בבית הושארה הסבתא שיינדל'ה יחד עם הנכדה גיטל. הנסיעה התחילה לכיוון בושטינה (ברכבת), יאסיניה (במשאיות) ועד הורודנקה [Horodenka] שבמחוז איוואנו-פרנקובסק,

לכיוון נהר הדנייסטר וקמיניץ פודולסק. האבא משה פגש עובד כפייה יהודי, אותו הכיר, וזה אמר לו: "תברחו מכאן. לא חשוב לאן. כל מי שיוצא מכאן ומגיע לנהר הדנייסטר – מוצא להורג". וכך מתארת מאיה את ההימלטות בחשכה: "אבא סידר אותנו בטור, קרובים זה לזה, ואז, בחסות המהומה הכללית ששררה במקום, הוביל אותנו אחריו". הם הסתתרו בשדה תירס ומשם, בתלאות אין קץ, הצליחו לחזור הבייתה, לאיגלה, עד לשנת 1944, שאז החל פרק הישרדות נוסף...

"אבא ואָחיו, ברוך וישראל, יצאו ליער עם אתי חפירה. מיוזעים ועייפים הם חזרו עם ערב. לכל מי שהתעניין ביציאתם ליער אמרו כי מדובר בהכנת חלקה חדשה לכריתת עצים. המקום שבו הם בחרו לחפור את הבונקרים היה בלב יער עצי לְבָנָה, ליד מעיין מים זורמים. אבא חפר את הבונקר הראשון ליד עץ גדול ורחב גזע, שנפל ממכת ברק. העץ היה חלול ואבא הפך אותו לתעלת איורור לשוהים בעתיד בבונקר. הקורות תמכו את התקרה, שעליה פוזרו אדמה, דשא וענפים. מחסה עץ מוסווה היטב שימש פתח יציאה... ועוד מסתור נוסף, למקרה חירום, בבונקר אחר.

...ברחנו ליער. קודם לכן הכינונו בגדים ומזון. ראיתי את כולם עסוקים באריזת בגדים, אוכל ושמיות. כל אלה הוכנסו לתרמילי גב ואחיי נצטוו לשאת אותם על גבם. בלילה חשוך במיוחד יצאנו לדרך ברגל. זה היה ערב פסח... אבא הכיר את עצי היער ואנחנו ניצלנו בזכותו. הטבע יצר לנו את חומרי הבנייה, ההסוואה והמסתור... הימים התחלקו בין שהייה מפוחדת בבונקר החשוך לבין יציאה קצרה החוצה. הבנים קיבלו תפקיד של צופים. הם התמקמו בצמרות עצים והיו משגיחים מלמעלה על המתרחש סביבנו ביער. תפקידם היה להתריע על זרים, המתקרבים לבונקר.

...לאט לאט אזל המזון. היינו זקוקים לאספקה. הפטריות, פירות היער ואפילו הסנאים שהבנים צדו, לא סיפקו את תחושת הרעב. אבא ייצר קשר עם גוי, ידיד טוב שלו, כדי שייספק לנו מזון מהעיר. אותו גוי, שהיה פוקד את אבא במקום מפגש אחת לכמה ימים, היה מקור המידע היחיד על הנעשה סביבנו... באחד הפעמים שהמבוגרים ירדו להביא מזון, נודע להם שהגוי שסיפק לנו מזון השתכר וחשף, אגב כך, את מקום המחבוא שלנו. אבא החליט להחליף מיד את מקום המחסה שלנו.

...רועה צאן נצפה מעביר עדר במרחק לא רב מהבונקר... לרועה היה כלב... הרגשנו בכלב המדשדש בערמת הענפים שעל הבונקר. למחרת היום ניצב הרועה עם ז'נדרמים מקומיים בפתח הבונקר שלנו... הז'נדרמים קראו לנו לצאת. אחיי הגיבו בפחד. הז'נדרמים איימו לזרוק רימון לבונקר אם לא נזדרז לצאת החוצה... כולם נכבלו והובלו מהיער.

...אחרי מנוחה קצרה העלו אותנו על עגלות ויצאנו לבושינה בליווי ז'נדרמים... הרכבות שיצאו משם היו אמורות להמשיך לאושוויץ... ושוב אבא הוא שהציל אותנו. בעוד אנו מצטופפים עם מאות יהודים מגורשים מבתיהם, ממתינים בתחנת הרכבת, הוא נעלם, לכאורה. עובדים לשעבר אצל אבא יצרו לו את הקשר שהביא להצלתנו. התברר, בדיעבד, כך סיפרו לנו, שהוא יצר קשר עם ישראל קסטנר, מסר לידי כסף שהיה ברשותו וקסטנר הסדיר את עלייתנו לרכבת לבודפשט, במקום לרכבת שיצאה לאושוויץ. המזל שעל אודותיו אני מספרת שוב האיר לנו. אנחת רווחה. דמעות. אבא.

תיעוד זה של שרה-מאיה כץ סותר את הנאמר באתר "יד ושם": "למרבה המזל, החזית כבר הגיעה לפאתי הכפר, והמשפחה שוחררה זמן קצר לאחר מכן*. הם הגיעו לבודפשט* בעקבות הצבא הסובייטי". עוד נכונה להם תקופת סבל בבודפשט. המשפחה הובאה אל מחנה מעצר בבית הכנסת הגדול רומבאך והייתה מיועדת למשלוח לאושוויץ. "אלא שברגע האחרון... מצאנו את מקומנו בבית הרוס בבודפשט, הרחק מבית המעצר. מזלנו קבע את גורלנו. אחותי פרידה [שכבר הייתה אם לתינוקת] נקלטה בעבודה בבית החולים בבודפשט". "את הילדים הקטנים הכניס אבא לבית יתומים. מלכה אחותי קיבלה ניירות של נוצרייה והתקבלה ככרטיסנית בחשמלית העירונית." היא גם עשתה שליחויות מטעם מחתרת תנועות הנוער הציוניות [שמה, לצערי, אינו כלול ברשימת אנשי המחתרת].

האח יצחק הושלך לדנובה, כבול בידי וסמרטוט תחוב בפיו. כדור פגע בחבל ושיחרר אותו והוא שרד, הסתובב ברחובות וחיפש אוכל בבית יתומים, כשהוא מחופש לילדה. האבא מצא אותו, עדיין בתחפושת, כשחיפש את ילדיו בבית היתומים והחזיר אותו לחיק המשפחה.

האחות הגדולה הנצי' גורשה למטהאוזן. בני המשפחה היו מפוזרים בכמה מקומות, ללא יכולת לקשר. בשלב מסויים הם ניצלו שוב על ידי הרוזן השבדי פולקה ברנדוט.

"בבודפשט 1945, בימיה האחרונים של המלחמה, אבא הסתובב בעיר עם גרזן והציע את שירותיו בעבודות גיזום עצים. כך התחזה לאיכר מקומי ולא נכנס לגטו, תר אחרי כל פיסת מידע היכן נמצאים הילדים שלו, כדי שיוכל לאסוף את בני המשפחה."

אחרי המלחמה התאחדה משפחת כץ מחדש ועברה להתגורר בסאטמר שברומניה; משם עברה לבוקובינה ואחר כך לליברץ שבחבל הסודטים בצ'כיה. לשם הגיעה האחות הנצ'י, שהמשפחה חשבה שנספתה במחנות. "גם הנצ'י ניצלה לאחר שכבר הושלכה אל ערמת מתים. מצאו אותה חיה בין הגויות." "1948. אבא ראה את הנולד. הוא הבין שאין עתיד בטוח ויציב למשפחה בצ'כיה, ושהיעד הנכון הוא לעלות לארץ ישראל." לא כל בני המשפחה עלו ארצה יחד; הבנות הנשואות עלו בנפרד. משה, רחל וילדיהם יצחק, בני ושרה-מאיה עלו יחד, דרך איטליה, על האונייה "גלילה". חווה וטובה הגיעו ארצה עם עליית הנוער; חווה הייתה בת 12. האונייה נתפסה והן גורשו לקפריסין.

"כך, ב-1949 התגבשה כל המשפחה ביחד. אפילו הסבתא בת ה-97. כולנו עלינו לארץ ישראל. הכל בזכות המזל? או בזכות החוכמה של אבא? אני חושבת שבזכות שניהם. אבל הכבוד מגיע לאבא, היחיד שלא האמין לגרמנים, ואחר כך לרוסים."

המשפחה התמקמה בעכו. בני נקלט בקיבוץ דגניה ויצחק בקיבוץ עברון. משה ניהל חנות ירקות. בשנת 1957 נפטר משה ממחלת הסרטן. "המחלה אכלה את גופו והוא שקל עם מותו 26 ק"ג. זה מה שנשאר מהאבא הג'ונג'י, התמיר והגיבור שלי."

סוף דבר: מה עלה בגורל בני משפחת כץ? הלנה הייתה נשואה למנחם (אמיל) כץ. בנם, אלי, חלה בפוליו במגפה ב-1951. הלנה הייתה גנת ושימשה כמשפחה אומנת.

פרידה עלתה ארצה ב-1948 עם בעלה, ישראל, ובתם, יונה, שנולדה בדרך, באיטליה. פרידה סבלה מחרשות ומעיוורון בעקבות פציעה בבודפשט המופגזת.

מלכה נישאה ליצחק יעקובי. הם התגוררו בקריית חיים ואחר כך בקריית מוצקין. בניהם: יעקב ויורם. מאיר היה נשוי לזהבה. התגורר בעכו ואחר כך בקריית מוצקין.

חווה נישאה לשמואל שטרן. "חווה הייתה גולדה מאיר של עכו." על שמה נקרא גן משחקים בעכו. "את אחותי חווה כיניתי 'האיינשטיין' של המשפחה. כשנכנס הצבא הרוסי לבודפשט היא שימשה מתורגמנית. היא דיברה מספר שפות ובזכות זאת הצליחה להעביר אוכל למשפחה."

טובה (גיזי) הייתה נשואה לאפרים הירש. היא עבדה כסייעת לגנת. נפטרה בגיל 56 מסרטן. יצחק נישא לאסתר. הוא נהרג בתאונת דרכים.

בני נישא לנילי, אותה הכיר על האונייה, בה עלו שניהם ארצה. גם היא הייתה ילידת הקרפטים. סוניה-שרה מאיה עסקה באופנה. היא נפטרה ב-31 למאי 2021 [בת 83]. כמה סמלי שנפטרה גם במאי...

האחות פרידה רשמה גם היא זיכרונות. אעלה את הפרטים הנוספים, העולים מתיעוד זה. 1940: האבא משה נלקח לעבודות הכפייה של פלוגות העבודה. הוא מצליח להשתחרר בתור נכה כמי שנפצע במלחמת העולם הראשונה.

מהורודנקה נשלחה המשפחה לקמיניץ פודולסק. משם היא נמלטה לשדה התירס.

ב-1944, בבונקר שביער, ילדה פרידה את בתה הבכורה. התינוקת נפצעה אנושות בהפצצה על בודפשט; היא נפטרה כשהמשפחה הגיעה לסאטמר.

האבא, עם אחד הבנים, הלכו ברגל ובעגלות סוסים עד שהגיעו לאיגלה. בבית המשפחה היה משרד של הק.ג.ב. לא נתנו להם להיכנס והם חזרו לסאטמר.

קישור לעדותו של מאיר כץ באתר "יד ושם":

<https://collections.yadvashem.org/he/documents/4404005>

קישור לאתר "יד ושם": <https://collections.yadvashem.org/en/righteous/4242513>

6. ישראלים ילידי קרפטורוס: רוזנבליט משה (יאסיניה) [Jasynya]

ב"אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובוניו", כרך ה (1952), עמ' 2199 מצאתי מידע על משה רוזנבליט, שהיה יליד יאסין [Korosmezo, מחוז ראחוב]. חיפוש מידע בגוגל העלה מידע מעניין על תרומתו של איש זה, שהיה חרדי באמונתו, ותרם רבות לבניין הארץ. אביא את תמצית המידע מגוגל, עם השלמות מאותו מקור ראשוני – וכן מאתר "כיכר השבת". מי שסייע בתיעוד, כולל בתמונתו של משה, הוא הנין שלו, שלמה סגל, הנכד של אביגיל, בתו הבכורה – ועל כך רוב תודות!

משה רוזנבליט שחי בין 19 בינואר 1890 – 3 בדצמבר 1989 [כמעט בן 100], היה ממקימי "כפר גדעון" ומבוני ירושלים. לאביו קראו מנחם מנדל ולאמו טובה, לבית רוזנטאל [על פי המתועד בספר מארמארוש הייתה זאת אחת המשפחות הראשונות שהתיישבו ביאסין – ואחת מהעשירות שבעיירה].

בשנת 1911 נשא לאישה את רחל, בת עקיבא ספיר [זאפיר]. למד אצל רבי ישעיהו זילברשטיין מווייצן [בהונגריה: Vác שבמחוז פשט בהונגריה], שהסמיך אותו לרבנות, ואצל ר' משה גרינוולד בעל "ערוגות הבושם".

את השכלתו הכללית רכש בבית ספר תיכון ולאחר מכן, כאוטודידקט, למד שפות זרות וקנה חכמה ודעת בתחומים רבים ושונים. בבודפשט למד אצל ר' אברהם פרנקל שהיה "סינטור" בבית המחוקקים ההונגרי. המציא שעשוע לילדים ובני נוער בצורת דגם של בית המקדש וכליו, שהילדים נתבקשו להרכיב מקוביות עץ - על פי שיטת הלגו (הדגם הוצג בעבר בלונדון), ובנוסף הדפיס מדריך מדעי-טכני, המבוסס על המקורות: תנ"ך, תלמוד, רמב"ם, מפרשי המקרא, יוסיפון ואחרים. בין היתר, בפתח דבריו, כתב: 'דורנו, שזכה לראות בהגשמה חלקית של חזון הנביאים, החזרת בעלותנו על חלק גדול מארצנו והנס של קיבוץ גלויות, רשאי הוא לצפות גם לבניין בית המקדש על מכונו'.

בשנת 1923, בהיותו בפרנקפורט, קנה קרקע להתיישבות בארץ ישראל, אך מהעניין יצא במפח נפש. ב-1925 עלה ארצה, התיישב עם עולים חרדיים מטרנסילבניה על אדמת המושב כפר גדעון, ועבד שם בתור איכר - עד המשבר בסוף 1927. אז עבר לירושלים והתמסר לעסקי גאולת קרקעות, מסחר ותעשייה. קנה את הספינה "גלים", שעלתה ב-1939 על שרטון במרסינה [Mersin היא עיר נמל בדרום טורקיה]. ב-1940 הביא מסודאן משלוח בקר לשחיטה, בעקבות חסימת דרכי ההובלה מארצות הבלקן, לרגל המלחמה. בשנות 1934-1940 עסק והשתתף בגאולת קרקעות: בירושלים - אדמת השכונות מולדת, שכונת אלישר, הדר ירושלים, חלט חוסייני, כרם יצחק, השחר, שכונת היהלומנים, וכן קריית רמב"ם במפרץ חיפה ואדמת חניתה. את אדמות חניתה העניק, ללא תמורה, ליהושוע חנקין.

הוא פתח בירושלים בית חרושת ליהלומים, שבו הכשיר, מבחינה מקצועית, והעסיק כמאתיים וחמישים יתומים מבית היתומים דיסקין. אנשים אלו פירנסו לראשונה בימי חייהם את משפחותיהם מעמל כפיהם, והיו אסירי תודה עד מאוד לר' משה רוזנבליט על כך.

הקים בית חרושת לשוקולד וממתקים ("אלוף"), מפעל למרצפות, מפעל לצמר-פלדה, בית חרושת לנרות, משק תרנגולות מטילות בגבעת שאול ב', גאל אדמות "תל ארזה" והקים עליהן את האזור התעשייתי הראשון.

ייסד קופת גמ"ח, הכשיר צעירים לעבודה כסופרי סת"ם למען יתפרנסו בכבוד ולא יזדקקו לקופת הצדקה. לאחר פטירתה של אשתו רחל ע"ה, שהייתה אשת חסד מובהקת, ופטירתו של בנו יצחק, החליט ר' משה להקדיש את דירתו הצנועה בת שלושה החדרים למען הציבור. כך, בחדר הגדול - סלון הבית, תלה שלט "תורה", ובו הושיב כולל אברכים שילמדו תורה. בחדר השני, תלה שלט "עבודה", ובו עסק בעצמו בכריכת ספרי קודש לבתי כנסת ובתי מדרש; בחדר השנייה הקטנטן שהותיר למיטתו, תלה שלט "גמילות חסדים", ובו פתח קופת גמ"ח ע"ש אשתו ובנו. כך יישם בעצמו את המשנה במסכת אבות: "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים".

פעל ברוח נדיבה עבור זקנים וגלמודים ובני נוער עזוב וקשי-יום, שמצאו בו משענת נאמנה בכל עת. לצד עיסוקיו עם האנשים החלשים הנמצאים בשולי החברה, עסק גם בדברים העומדים ברומו של עולם. התמצא תמיד בכל הנעשה, והיה בעל דעה. תכתובת ענפה הייתה לו מול מנהיגי מדינת ישראל בנושאים שונים שעל הפרק, כולל עצות בונות, ואף התכתב עם מנהיגים שונים בעולם, כדוגמת קנצלר מערב גרמניה, הלמוט שמיידט ואחרים.

מאז מלחמת ששת הימים, נהג ללכת רגלית יום יום להתפלל בכותל המערבי. כמו כן היה מהראשונים שנהגו להגיע לתפילה במערת המכפלה בחברון, גם כאשר באותה תקופה תחבורה יהודית כלל לא הייתה קיימת, והדרך היחידה להגיע היא באמצעות קו תחבורה ערבי ממזרח ירושלים.

בשנת ה'תשל"ט - 1979 קיבל מנשיא המדינה מר יצחק נבון ומידי ראש העיר טדי קולק את אות "יקיר ירושלים" [ראו תיעוד בהמשך].

כאשר ועדה ציבורית - עירונית באה להמליץ להעניק לר' משה רוזנבליט את הכבוד של "יקיר ירושלים", היא הגדירה אותו 'כאיש המעשה, שתשעים שנות חייו רצופות פעילות מבורכת, יוזמה ותושייה למופת'. עוד סיפרה הוועדה כי בשנות חייו היו עליות ומורדות, והוא טעם טעמו של עושר רב - וידע גם טעמה של דלות; לעיתים עסקיו פרחו ושגשו - ולעיתים התמוטטו וכל עושרו אבד, אך תמיד השכיל להתאושש ובכוחות משנה שב ובנה את עצמו וקיים הלכה למעשה דברי חז"ל 'איזהו עשיר, השמח בחלקו'.

משה רוזנבליט נפטר בה' בכסלו תש"ן, כמעט בן 100, ונקבר בהר המנוחות בירושלים. השאיר אחריו נכדים, נינים ובני נינים.

השלמה מ"אנציקלופדיה לחלוצי היישוב ובניו" [עורך דוד תדהר,

<https://www.tidhar.tourolib.org/tidhar/view/5/2199>

ומאתר "כיכר השבת" [כתבה מאת ישראל שפירא, 20.6.2020,

<https://www.kikar.co.il/haredim-news/364419>

מיאסין הגיעה משפחתו של משה להתגורר בנירבאטור [Nyírbátor] שבצפון הונגריה. שם ערך והוציא את השבועון המקומי Nyírbátori Újság [עיתון נירבאטור].

כשהחליט לעלות לארץ ישראל, הדבר לא היה נפוץ בהונגריה בעת ההיא. זוגתו שחפצה ללכת בדרכו של בעלה, חששה מאביה הקנאי ואמרה לבעלה: "אבי רחוק הוא מציונות, הוא סבור שאסור לעלות בחומה ואין לדחוק את הקץ ומן הסתם יתנגד לנסיעתנו לארץ ישראל". ואכן אביה ששמע מכך הרים קול צעקה: "היה לא יהיה כדבר הזה! פלשתינה - אצלנו אין נוסעים לפלשתינה! כאשר יבוא משיח צדקנו נעלה כולנו לציון ברינה! לא קודם...". קם ר' משה, השאיר את אשתו וילדיו ונסע לבדו. לאחר כמה חודשים ראה חותנו כי חתנו נחוש, ושלח את אשתו וששת ילדיה לארץ הקודש.

היה מבין מקימיו של כפר גדעון בעמק יזרעאל. במיטב כספו, שהביא איתו, רכש אדמות, מחרשות ובהמות בכפר גדעון נתקל בקשיים עצומים. היישוב לא קיבל סיוע ממוסדות היישוב בארץ ישראל, ור' משה הפסיד כסף רב. לקראת חג הפסח תרפ"ח 1928, הגיעו מים עד נפש ולא נותרה פרוטה לרכוש את צורכי החג. לפתע הגיעה ידיעה, שמעטפת דואר הגיעה מהונגריה וממתינה בבית הדואר בעפולה. ר' משה רתם את העגלה, לקח את בנו איתו ונסע לסניף הדואר בעפולה. שם חיכתה לו מעטפה מחותנו בהונגריה. במעטפה היו כרטיסי הפלגה באונייה חזרה לאירופה וסכום כסף נכבד לעשיית החג. במעטפה נוסף מכתב, שבו כותב לו חותנו: "ניסית. עשית את שלך. הניסיון נכשל. קח את משפחתך, עלה על אונייה וחזור להונגריה". אחרי רגע של דממה, החליט ר' משה את אשר עליו לעשות. נכנס חזרה לבית הדואר וביקש ממכר כמה פרוטות לרכישת בול ומעטפה, הכניס חזרה את כרטיסי הפלגה ואת הכסף למעטפה, רשם עליה את כתובת חותנו ושלח את המעטפה חזרה. לא הועילו תחנוניו של בנו שלפחות את הכסף לעשיית החג ישאיר בידיו. אך ר' משה הסביר לבנו: אם אקח את הכסף אפסיק להיות בן חורין, ואאלץ לקבל עלי את דרישותיו של חותני. אני מעדיף להישאר ברשות עצמי ולעשות את המעשה הנכון ולהישאר בארץ ישראל. אך בבקשה ממך על תספר לאימא דבר על הכסף".

כעבור מספר שנים בכפר גדעון, לאחר שהפסיד ממון רב בהתיישבות בעמק, עבר לירושלים לשכונת "מאה שערים". עסק רבות בגאולת אדמות מידי נוכרים, במיוחד בצפון הארץ ובאזור ירושלים. את מרבית אותן קרקעות העביר ללא תמורה לק"ל, ביניהן האדמות שלימים הוקמה עליהן חנייתה בגבול הצפון.

את ילדיו שלח ללמוד בישיבת "תפארת הכרמל" של הרב רובמן, ולאחר מכן שלח את בנו לישיבת מיר בפולין. ממון כבר לא היה עמו, אך רעיונות ויוזמות – הביא איתו למכביר.

מיד בעת הגיעו לירושלים נוכח לדעת עד כמה רבה מצוקת הפרנסה בקרב תושביה. בעקבות כך יזם והקים בירושלים את **מלטשת היהלומים הראשונה**, בה סיפק עבודה ל-250 בעלי משפחות, שקיבלו ממנו בידיים רועדות את מעטפת משכורתם בתום כל שבוע. כמו כן הקים **מפעל למצות ומפעל לשוקולד בירושלים**, כוורת **דבורים במוצא**, **משק תרנגולות בגבעת שאול**, ביח"ר לנרות [נקרא "יהודה"].

שאר המפעלים שהקים היו: ביח"ר חימי "אשר", "המשק הירושלמי", חברת "המספק", חברת "יריפקו", בית התעשייה - מקצתם בהון עצמי, וייתרם - בשותפות עם בעלי הון.

בשנת 1949, כאשר הגיעו הבחירות הראשונות לכנסת, האווירה בשכונות האלה הייתה של החרמה כללית של הבחירות. פשקעווילים [Pashkevill]: כרזות קיר או כרוזים ברחוב החרדי, הנושאים מסר לוחמני כלפי רעיון או אדם כלשהו] הודבקו על כל הקירות נגד הרעיון הציוני. ר' משה אסף את כל צאצאיו ופקד על כולם ללבוש היום בגדי חג וללכת כולם לקלפי - כי אלפיים שנה שחיכינו לרגע הגדול הזה. הוא ייסד למעלה מעשרה בתי כנסת, בהם נערכו שיעורים ללימוד הדף היומי בתלמוד.

סיפור מבהיל סופר על ר' משה: פעם אחת, יצא לשאוף אויר של ירושלים ברחובות העיר. פתע פתאום אישה באה לקראתו ועצרה בעדו כשדמעות גיל בעיניה, וכמעט החלה לחבקו. שאלה ר' משה: "מי את?" ענתה לו: "הרי הצלת אותי ואת משפחתי משמד ומחרפת רעב!", והסיפור המדהים כדלהלן: לפני כעשרים שנים הגיעה אותה אישה לר' משה וסיפרה לו שהיא מסרה שנים מילדיה לידי מיסיונרים ומחמת שאין לה כסף, היא תעשה כך עם שלושת הנותרים. בעלה חולה ולא עובד, ואין לה כל אפשרות לחיות ללא הצדקה מאותם מיסיונרים. ר' משה שמע סיפור זה – הזדעזע ביותר ומיד דאג לה למלגה נאה מכולל הונגריה, וכן דאג לריפוי הבעל בבית חולים מקצועי. כך הציל משפחה מרדת שחת.

ששת צאצאיהם של משה ורחל: אביגיל, אשת משה בורשטיין [נפטרה ב-2016], מיכאל [נפטר ב-2013], יצחק [נפטר ב-1976], שלום [היה נשוי לפנינה, נפטר בדצמבר 2003], חיה, אשת צבי גויטין, ציפורה אשת רפאל הלפרן [נפטרה ב-2012]. חלק מבניו עסקו בחרושת.

שלום, בנו של משה, הקים בירושלים יחד עם אשתו, את בית הספר "פלך בנות". בבית הספר למדו לקראת תעודת בגרות והלימודים כללו גם לימודי גמרא ואנגלית. בני הזוג רוזנבליט ניהלו את בית הספר במשך שבע שנים, מהקמתו בפועל ב-1967 ועד 1974. על שלום רוזנבליט אמרה פרופ' אליס שלוי, שהחליפה אותו: "היה שילוב נדיר של ציוני, חרדי ואדם בעל תאוות השכלה עצומה. הייתה לו "הגאונות" שלו, הן בתורה והן במתמטיקה ובתחומים אחרים. כשהגיע למסקנה שאין שום תיכון שיציע לבתו את השילוב הזה, החליט להקים אותו בעצמו."

בתם של שלום ופנינה היא אפרת בדיחי, המתגוררת במושב קשת ברמת הגולן – ואיתה הצלחתי ליצור קשר. ממנה קיבלתי את פרטי הקשר לנין, שלמה סגל. שלמה שלח לי את החוברת, שהוכנה לקראת הכתרתו של משה כיקיר העיר ירושלים בשנת 1979: "בסודם של יקירי ירושלים" מאת מנחם ברש-רועי, עמודים 164-176. אעלה ממנה עוד מידע.

"בחזיתו של בית ישן-נושן, ברחוב שבטי ישראל בירושלים, בקצה בתי אונגרין... מתנוסס שלט דהוי ועליו הפסוק מתהילים: 'לכו בנים, שמעו לי, יראת השם אלמדכם'. רבים עוברים על פני הבית, מתעכבים קמעה, מעיפים מבט על המילים, שאינן מתבלות לעולם, מהרהרים או מעלים חיוך וממשיכים לדרך. זה כחמישים שנה ויותר מאז נכנס ר' משה רוזנבליט לדור כאן חלפו על פני הבית המוני-המונות... מה למדו מפי ר' משה, נוסף על יראת השם? למדו הרבה... הרבה תורה, הרבה חכמה, הרבה דרך ארץ. למדו כיצד לחיות ואיך ליצור, איך להתעשר ולא להסתנוור, איך להתרושש ולא להתייאש, איך להאמין ולא להתמוטט, איך לקוות ולא ליפול, איך לאהוב ולא לשנוא, איך לתת ולא לקחת, איך להזקין ולא להכביד, איך להאריך ימים ולהיות מאושר. ישיש מופלג הוא. 'לא חוגג ימי הולדת'... כוחו במותניו, ער ורענן, זריז ופעיל, מעלות השחר ועד שעת לילה מאוחרת עוסק במלאכות הרבה, דואג למאה עניינים ועניין וממלא תפקידים נכבדים, שיש בהם כדי להעסיק תריסר צעירים 'במשרות שלמות. קומתו פחות מבינונית, אך זקופה, גופו בריא, דעתו צלולה, פיקח וחרוף, מבריק ושנון כחרב מרוטה, בר אוריין, שמילא כרסו בש"ס ופוסקים ואף רכש לו השכלה כללית רחבה ומקיפה, בקיא בהוויות העולם ושולט בחצי תריסר שפות זרות... גם אותנו, מעידות הבנות, ניסה 'להדביק' בצימאנו לדעת. הוא היה מעורב מאוד בלימודינו ודרש מאיתנו הרבה יותר משלמדנו בבית הספר. ... תכונתו העיקרית: אהבה, אינו יודע שנאה. אוהב השם ואוהב תורתו, אוהב

ישראל וארץ ישראל, חפץ חיים ואוהב כל אדם שנברא בצלם. מידות אחרות שדבקו בו: ענוותן ושפל רוח, רחום וגומל חסדים, נועז ואמיץ לב, לוחם וחולם, לב רחב ועין טובה, יוזם ומתכנן, נעים הליכות ומקבל כל אדם במאור פנים יפות ואפילו את הפשוט שבשוק... אבא שלנו הוא 'אופטימיסטן חסר תקווה', בעל חזון מרחיק ראות, דמיונו עולה אפילו על הנועזים שבחלומותיו, וכוונתו להתמודד עם אתגרים קשים נופלת לפרקים בחוסר רציונליות... 'אצלי אין דבר שהוא מחוץ לתחום... הרבה עסקים עשיתי, עם הרבה אנשים שיתפתי פעולה, וכרגיל, ישנם לעתים חילוקי דעות. תמיד השתדלתי שלא לתת לעניינים להתדרדר עד כדי מריבה וקרע, מעולם לא תבעתי חברי לדין, לא בדין תורה ולא בערכאות שלהם. כל עוד הדבר נוגע לממון שלי – התפשרתי... בוא נשב ונדבר... בלי שמץ של כעס... וב"ה כמעט תמיד סיימנו בלחיצת יד, בהסכמה הדדית, בידידות. זה 'סוד' חשוב, זו סגולה בדוקה לבריאות, לאריכות ימים.'

יומו מתחיל בארבע ושלושים לפנות בוקר, בקיץ ובחורף... אחרי שעה של לימוד גמרא... הוא אץ רץ לבית הכנסת בבתי אונגרין לתפילת שחרית בציבור, משם חזרה הבייתה לארוחת בוקר, שהכין במו ידיו, המורכבת מפרוסת לחם אחת לברכת 'המוציא', עגבנייה עם פפריקה וקצת 'שאר ירקות' – ולבסוף כוס חלב חם. סעודה דומה תצפה לו בצהרונים ובערב. 'בשר אני טועם רק בשבת, בשאר ימות השבוע אינני זקוק ליותר מזה... המזון הפשוט והטבעי מחשל את בריאותי ותורם לאריכות ימי; הפרוטה, ברוך השם, מצוייה בכיסי ואני יכול להרשות לעצמי מעדני מלך, אלא שיודע אני כי המותרות והמאכלים המגושמים הם אסונו של האדם בן זמננו, ואילו הפשטות ואורח חיים צנוע, תוך הסתפקות במועט, מבטיחים את אושרו של אדם ובריאותו.'

'לפני כמה וכמה שנים נקלעתי למוצא שליד ירושלים. שם ב'גניזה' ראיתי הרבה ספרים, ואף דפים בודדים, שהושלכו... לקחתי ערימת 'שמות' כאלה הבייתה, הלכתי אל כורך ספרים בירושלים, איש תם וישר, ואמרתי לו: למדני נא את מלאכת הכריכה ואני אתן שכרך. הוא הסכים. לא יצאו ימים רבים ולמדתי את מלאכת הכריכה. בחמש עשרה השנים שחלפו מאז כרך ר' משה ותיקן לא פחות מארבעים אלף ספרים, כולם, כמובן ספרי קודש, חומשים, גמרות, משניות, תהילים וספרי יראים. הוא סבב על בתי כנסיות ובתי מדרשות, סר ל'גניזות', אסף 'שמות' וספרים בלים, הביאם הבייתה, כךך אותם והחזירם לבתי כנסיות ובתי מדרשות מתוקנים, כמעט חדשים, ראויים לעיון ולימוד לשנים רבות.'

עוד סיפור, המעיד על אישיותו יוצאת הדופן של ר' משה רוזנבליט:

"בימים הטובים ההם לא היה משרד לקליטת עלייה ולא סוכנות יהודית ולא שליחי עלייה, אבל היו יהודים שעלו לארץ ישראל... 'יום אחד ראיתי שתי צעירות עומדות עם ערימה של מזוודות וממתניות למכונית שתיקח אותן לנמל חיפה. מה העניינים? שאלתי – והן סיפרו, שלפני כמה שבועות באו ארצה במחשבה להשתקע כאן ולבנות כאן את עתידן. אך, למרבה הצער, המצב כאן קשה מאוד. אין מקור לפרנסתן ולכן החליטו לשוב 'הבייתה', להונגריה... ביקשתי מהן להיכנס לשעה קלה למשרדי, גם את המזוודות הכנסתי. הגשתי תה ועוגות והתחלתי 'להרביץ' שיעור בחיבת הארץ. סיפרתי שגם אני מהונגריה באתי, שאף מצבי היה דחוק מאוד, אך החזקתי מעמד, התגברתי בכוח רצוני על כל התקלות והקשיים, וברוך השם, המצב השתנה לטובה... יעצתי להן להישאר כאן, הבטחתי לעזור ככל שרק אוכל... שיחתנו נמשכה כמה שעות ובסופה הסכימו שתי הצעירות לבטל את נסיעתן לחיפה... מן השמיים ריחמו עלי וקיימו את הבטחתי. ההצלחה האירה להן פנים וקיבלו מקומות עבודה, שפרנסו אותן בכבוד. לימים, נישאו שתיהן לאנשים, היכו שורשים והקימו משפחות לתפארת. מדי פוגשן את ר' משה אין די מילים בפייה כדי לברכו על שהציל את חייהן, אילו שבו, חלילה להונגריה – הן אומרות – היה גורלנו כגורל יהודים אחרים בשואת אירופה."

"בשבת הוא מכנס בחדרו את ילדי השכונה, מחלק להם אגוזים וקליות ובוחן את ידיעותיהם בפרשת השבוע. בימי רביעי בשבוע לא תמצאו אותו במעונו; שעות לפני הצהרים קודש לביקורים אצל בניו ובנותיו ונכדיו ואילו אחר הצהרים הוא סר למושב זקנים ומבלה כמה שעות עם הזקנים. 'הזקנים הללו, הוא אומר, בני השבעים והשמונים, זקוקים לקצת עידוד ולהרמת רוחם, וזה אני מביא להם, יחד עם תשורה צנועה, בקבוק יין, קצת פירות, חבילה מגדנות וכיוצא בזה'. העיקר: לעשת, לפעול, חלילה להתבטל אפילו שעה אחת, כי הזמן קצר והמלאכה מרובה. עיקר דאגתו נתונה לאברכים, הלומדים ב'כוללים' שלו; כל אחד מהם מקבל שלושת אלפים לירות לחודש... כל הסכום בא מפירות של קרנות, שהוא ואשתו הקימו מכספים ומחסכוניותיהם."

יש על שמו של משה ושם אשתו בית כנסת בשם אהל משה ורחל ברחוב פרל 19 בבני ברק. בשנת 1979 [שנת כתיבת החוברת] היו לר' משה, מששת ילדיו, 22 נכדים ונכדות וכחמישים נינים ונינות. אין ספק שר' משה רוזנבליט היה מודל ומופת כאדם ירא שמיים וכאיש עבודה, עם תובנות, היכולות להוות עבורנו חומר למחשבה!

7. משלנו: ד"ר יונית (אייזיק) ניסים (נרסניצה/וילחוביץ)

במהלך איסוף העדויות מהשואה באתר "יד ושם" של ילידי קרפטורוס מצאתי את עדותה של סנדרוביץ פייגה. מכיוון שאני יודעת שיש לנו חברים ששם משפחתם סנדרוביץ, והם מנרסניצה, ניסיתי לברר במי מדובר. כך הגעתי את בתה של פייגה, אתל (אטייה) אייזיק. כך כתוב במבוא לעדות, שזה הקישור אליה:

<https://collections.yadvashem.org/he/documents/5595762>

עדותה של סנדרוביץ (שויביץ) פייגה, ילידת 1927, Neresnice מעבר לוילחוביץ (שתי העיירות במחוז טיאצ'ב), על קורותיה ב- Auschwitz, ב- Buchenwald, ב- Derbek, ב- Guttau, ועוד. העדות היא מאוגוסט 2005. ביום השואה הבינלאומי אחר כך, ב-27.1.2006, פייגה נפטרה. [יום הזיכרון הבין-לאומי לשואה נקבע על ידי העצרת הכללית של האו"ם ב-1 בנובמבר 2005].

אחרי המלחמה חזרה פייגה "הבייתה", כשאף אחד ממשפחתה לא שרד. ההורים וארבעת האחים נספו בשואה: מישל, פסל, חיה-שורה והניה. בטרסבה [Teresva, מחוז טיאצ'ב] הכירה פייגה את שלמה (סלומון) סנדרוביץ, שאיבד בשואה את אשתו ואת בנו ובתו, בני שנה ו-3. הם נישאו ונולדו להם 3 ילדים: אטייה (על שם אימא של פייגה); בארץ היא נקראת אילנה; לייב-ברל/אריה [נפטר ב-2019] ומשה (על שם האח, מישל/משה, שנעלם בפרעות ב-1941, בן 12, כנראה בקמיניץ פודולסק), החי בלונדון.

המשפחה עלתה ארצה ביוני 1967, שבועיים אחרי תום מלחמת ששת הימים, לאחר 12 שנים של מאבק. אימא של יונית נישאה לשאול, ששם המשפחה המקורי שלו היה הרשקוביץ, אך השתנה לסינאייזיק: בנו של אייזיק [מאוחר יותר שונה השם לאייזיק].

משפחת סנדרוביץ מטְרְסְבָה, רוזה וליוש, עם ילדיהם, משפחתו של שלמה, בעלה של פייגה, הסבא של יונית

פייגה ושלמה סנדרוביץ עם ילדיהם - טרסבה

וזה המקום לחזור אל יונית: יונית נולדה ובגרה בקריית אתא. היא שירתה בצבא ואחרי שנה נישאה לששי ניסים. את לימודיה האקדמיים למדה באוניברסיטת חיפה. התואר הראשון והשני היה בהיסטוריה כללית ובספרות; הדוקטורט היה בהיסטוריה ובפילוסופיה. יונית היא בוגרת המחזור הראשון של מכון מנדל - בתוכנית למנהיגות אקדמית.

התואר הראשון והשני היה בהיסטוריה כללית ובספרות; הדוקטורט היה בהיסטוריה ובפילוסופיה. יונית היא בוגרת המחזור הראשון של מכון מנדל - בתוכנית למנהיגות אקדמית.

ילדיהם של פייגה ושלמה: אילנה (אטיה), משה ואריה

במסגרת עבודתה חברו אוניברסיטת תל חי, בו היא עובדת, ומכללת בית ברל - לפרוייקט מניעת אנטישמיות וגזענות, הנקרא SCORA הפרוייקט נערך בשיתוף שני סמינרים להכשרת מורים בבאדן וירטנבורג ובשטוטגרט.

לאחר סמינר משותף בשטוטגרט, שהחל מיד עם הגעתם, הם ערכו טקס לציון "ליל הבדולח" ב- 9.11 בבית הכנסת המרכזי. במסגרת זו קבוצת האקדמיים הבכירים והמורים חיברו ברושורים בנושא אנטי אנטישמיות וחינוך

למניעת גזענות בקרב מורים, מחנכים, מרצים וסטודנטים להוראה.

יונית מחוברת מאוד להיסטוריה האישית המשפחתית ונושא השואה נוכח בחייה גם בהווה. היא סיפרה לי על שני אירועים מרגשים.

האחד: לאחר סיום שירותו הצבאי של בנה של יונית הוא שובץ, במסגרת עבודתו במשרד הביטחון, כמאבטח שגרירות בחו"ל. השגרירות הראשונה אליה שובץ הייתה בברלין, ב- 1.3 שהוא יום הולדתה של סבתא פייגה! השני: במסגרת יציאתו ללימודים ולרכישת השכלה, בחר הבן ללמוד רפואה בקושיצה [סלובקיה], שם התגוררו דודים של פייגה [סבתא רבתא שלון] ולשם היא הגיעה ללמוד תפירה; בקושיצה היא נלקחה למפעל הלבנים – וממנו, בטרנספורט האחרון שיצא מהעיר - לאושוויץ. הרקטור באוניברסיטה ראיין ניצולים סלובקים ויונית שיתפה אותו בסיפור של סבתה. בעקבות כך, העניקה יונית מלגה לזכר סבתא פייגה. רקטור האוניברסיטה לקח על עצמו להמשיך ולחלק מלגה לזכרה של פייגה סנדרוביץ – כשהזו כה במלגה תהיה אישה, ונושא העבודה הוא מניעת אנטישמיות! כך נקרא הפרס באוניברסיטת קושיצה:

Faiga Senderovitch award for the best thesis dedicated to fight against anti-semitism, Holocaust distortion and right-wing extremism, at the the Pavol Jozef Šafárik University in Košice.

הטקס בשנה השנייה: חלוקת מלגות לתזה בתואר שני של חוקרת אנטישמיות על שם סבתא פייגה סנדרוביץ באוניברסיטה בקושיצה

באתר מכללת "תל חי", לקראת צאתו לאור של הספר "אנשי ונשות חינוך - זהות במסע של אי-בהירות", שיונית הייתה אחת ממחברי הספר, נרשם: "ד"ר יונית ניסים כיהנה כדיקן הסטודנטים, כראש בית הספר ללימודי המשך וכראש הפקולטה לחינוך במכללת אוהלו וכראש החוג לחינוך והוראה במכללת תל חי. ד"ר ניסים היא מרצה בכירה וחוקרת בתחומי הכשרת מורים, מנהיגות וחדשנות. היא בוגרת מכון מופ"ת, בית הספר לפיתוח מקצועי בהכשרה להוראה והנחיה ובוגרת מכון מנדל בתוכנית למנהיגות אקדמית. היא פירסמה שני ספרים בשנה האחרונה ומאמרים רבים בכתבי עת מקומיים ובין-לאומיים והופיעה בכנסים בין-לאומיים. קישור למידע על הספר: <https://www.pardes.co.il/?id=showbook&catnum=978-965-541-386-1>

אנשי ונשות חינוך
זהות במסע של אי-בהירות

איתן סימון יונית ניסים

הספר (מימין) הוא בהוצאת פרדס. על הספר: "הפרקים בספר מציגים עשייה והתמודדות עם תהליכי שינוי, מנקודות מבט של מובילי השינוי – הסטודנטים ובעלי העניין – תוך עיסוק בתפיסת דמות המורה כמנהיג. נקודת המבט של הכשרת מורים, שמהווה ציר ועוגן בפרקים השונים, מזמנת הצצה לאחד המקצועות שיש בהם כדי לשנות את פני החברה. זהו מקצוע ההוראה ותפקיד המורה כעמוד התווך של מערכת החינוך. כל זאת תוך תיאור הצלחות, כישלונות, מקרי בוחן ושאלות מערכתיות ובחינתם לאור האתגרים וההזדמנויות."

שלושה שערים להכשרת מורים
בעידן של אי-ודאות

באתר הפייסבוק של מכללת "תל חי" פורסם ב-3 לפברואר 2025: "עוגן של יציבות בתוך אוקיינוס של כאוס" [הוא] מחקר חלוצי, שנערך ע"י ד"ר יונית ניסים וד"ר עדני ניפלד, מהפקולטה לחינוך והוראה באקדמית תל-חי, ובחן את נקודות המבט של 177 מחנכות הגיל הרך (ECEs) בישראל במהלך אתגרי מלחמת ה-7 באוקטובר, שפרצה לאחר המתקפה הרצחנית של החמאס. המחקר בחן את תפקידן של נשות החינוך בגיל הרך בשמירה על יציבות, בעיצומה של אי-הוודאות המלחמתית ונחשב לראשון מסוגו בעולם, משום שבספרות המחקרית לא קיים מידע בנוגע לנקודות המבט של מחנכי הגיל הרך בזמן מלחמה."

באתר TheMarker Labels מה-15 בספטמבר 2022: לימודי הוראה - מיכל גילת, בשיתוף המכללה האקדמית תל-חי: "בעניין זה מסבירה ד"ר ניסים כי "במהלך כמעט 100 ימים בשנה מערכת החינוך בישראל הייתה סגורה, יותר מכל מדינות העולם ובפער משמעותי. כל הלמידה התבצעה מרחוק. הייתה כאן טלטלה שמחייבת לשנות פרדיגמה. היה חשוב להבין שצריך להכניס להוראה יותר טכנולוגיות, ללמוד וללמד בכיתות מקוונות והיברידיות, להקנות הרגלי למידה של לומד עצמאי, חקרן וסקרן כבר מגיל צעיר. אם נשכיל לקבל את כל התובנות האלה מכל התקופה הזאת, זה יהיה מנוף מצוין להפוך את החינוך למותאם לעולם התעסוקה בעידן הנוכחי". ד"ר ניסים מתייחסת גם לפן הרגשי, לשחיקה ולפגיעה בקרב צוותי ההוראה והתלמידים שחיפשו יציבות. גם בהיבט הזה, היא אומרת, יש הכרח בהפקת לקחים.

חלק ניכר מהשחיקה בקרב צוותי ההוראה שעלה ביתר שאת בעקבות הקורונה נעוץ בפחות במעמדם ובתנאי העסקה שעמדו בראש סדר היום הציבורי לנוכח המחסור החמור באלפי מורות וגננות. 'אני מאמינה שכעת, לאור הרפורמות והשיפור המשמעותי בשכר המורים, מעמדם של המורים ישתפר והמצב ישתנה. הוא חייב

להשתנות. מקצוע ההוראה הוא השני בחשיבותו בעולם התעסוקתי אחרי הרפואה. אם רופאים מצילים חיים בטווח המייד, מורים מצילים חיים בטווח הארוך. החינוך הוא כిפת הברזל האמיתית של מדינת ישראל. כל הזמן מדברים על האיום האיראני, אבל צריך לדבר על האיום החינוכי, יש להשקיע את המשאבים הדרושים כדי שיהיה לנו דור חדש של מהנדסים, מנהלים, מורים ויזמים'.
כעת, לנוכח השיפור שהושג בשכר המורים, ד"ר ניסים מאמינה שיותר ויותר צעירים יפנו ללימודי הוראה. המשמעות, היכולת להשפיע, היציבות והיתרון שמאפשר שילוב של חיי משפחה עם קריירה קורצים ללא מעט אנשים. 'חשוב לנו שישתלבו במערכת החינוך אנשים טובים ואיכותיים, חדורי רצון לעצב את דור העתיד ובכך להשפיע על עתידה של מדינת ישראל וזה לא מליצי. זו משימה לאומית ממדרגה ראשונה', היא אומרת."

https://www.youtube.com/watch?v=ynAgRb_nTmc

סיור וירטואלי עם ראשת החוג לחינוך והוראה – קמפוס לחדשנות בחינוך ובהוראה
האקדמית תל-חי

יונית מתגוררת מאז שנת 1992 ביישוב הקהילתי קורנית, בגליל, בתחומי המועצה האזורית משגב

כל הכבוד על הישגיך המקצועיים ועל הדרך המכובדת להנציח את סבתך!

כתבה: רותי פיקסלר.

לתגובות: 050-5643299 ruthfixler@walla.co.il

סייעה בתרגום לאנגלית: גיטה ברקוביץ